

INGRID SLAVEC GRADIŠNIK

Prispevek predstavlja izhodišča, izvedbo in nekatera spoznanja raziskovalnega projekta »Etnološki pogledi in podobe med 19. in 21. stoletjem«, ki jih gre razumeti kot preiskavo možnosti, kako zasnovati reprezentativno delo o podobi kulture in kulturnih procesov na Slovenskem. Od konca 19. stoletja so se korenito spreminjali in spremenili kulturna podoba (v najširšem etnološkem pomenu izraza kultura), prizorišča vsakdanjega življenja, potrebe, načini komunikacije, vrednote, identitetni vzorci itn., hkrati pa je to tudi čas, ko je sodobna etnološka-folkloristična veda dozorevala iz domoznanskih in filoloških podlag v znanstveno disciplino. Ujetost v ta čas je označila zasnovo projekta, ki ga je usmerjala ambicija po spoznanjih o presečiščih in stičiščih med empirično zaznavnim in znanstvenimi posegi vanj, po razbiranju »pogledov« na raziskovano resničnost in razkrivanju »podob« o njej.

Ključne besede: zgodovina etnologije, metodologija, raziskovalci, raziskovano, kvalitativno raziskovanje, Slovenija.

*This article presents the background, implementation, and some findings of the research project *Etnološki pogledi in podobe med 19. in 21. stoletjem* (Ethnological Perspectives and Images between the Nineteenth and Twenty-First Centuries), which are to be understood as a study of the possibilities to design a representative work on culture and cultural processes in Slovenia. From the end of the nineteenth century onwards, the images of culture (or culture in the broadest ethnological meaning), venues of everyday life, needs, communication modes, values, identity patterns, and so on have changed radically; at the same time, this has been a period in which modern ethnology and folklore studies have matured from local studies and philology into a scholarly discipline. Restriction to this period has marked the design of the project, which has been guided by the ambition to know more about the intersections and crossroads between empirically perceivable elements and scholarly interventions in them, to comprehend the "views" of the reality studied, and to reveal "images" connected with it.*

Keywords: history of ethnology, methodology, researchers, the studied, qualitative research, Slovenia.

V humanistiki so celovite znanstvene sinteze plod dolgotrajnega raziskovanja posameznikov in znanstvenih ustanov. Za etnologijo je bilo v tem pogledu opravljeno doma in v tujini odmevno delo, dosegljivo v izdanih znanstvenih in strokovnih monografijah, znanstveni in strokovni periodiki, etnoloških knjižnih zbirkah, v obliki muzejske in konservatorske dejavnosti, avdiovizualnih predstavitev in raznovrstnih načinih posredovanja znanstvenih in strokovnih spoznanj, ki jih uvrščamo v t. i. aplikativno ali »uporabno« etnologijo.

Raziskovalni projekt »Etnološki pogledi in podobe...« se je oprl na izsledke dozdajšnih raziskovalnih programov in projektov, na pretekle in tekoče raziskave Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU¹ kot ene osrednjih raziskovalnih ustanov, ki se že več ko pol stoletja kontinuirano posveča raziskavam (ljudske) kulture in načina življenja v

¹ Projekt je bil smiselno povezan z inštitutskim raziskovalnim programom »Etnološke in folkloristične raziskave v evropskem kontekstu« (2004-08) in usklajen z raziskovalnima projektoma o nesnovni kulturni dediščini (informatizacija, register).

slovenskem kulturnem prostoru. Delovanje Inštituta razumemo tudi kot okvir, v katerem v več pogledih odsevajo spremembe, bistvene za samo disciplinarno podobo etnologije in za javnosti posredovana spoznanja.

Vsebinske (tematske), problemske in metodološke spremembe, premike, preusmeritve v največji meri sodoloča dejstvo, da znanstveno produkcijo ob internih gibalih zaznamuje predvsem zunajznanstveni kontekst, tj. družbenozgodovinske spremembe. V etnološkem primeru tako rekoč neposredno, ker gre za empirično utemeljeno vedo, ki ji »predmet« oz. raziskovalna problematika nikoli ne umanjka. Danes strah pred zgubo, zginjanjem »predmeta«, oprt na devolucijsko paradigmo, praviloma ni več sestavina raziskovalčeve mentalne oprave in njegove orodjarne, je pa romantiški odnos do kulturne preteklosti in njenega izročila še vedno pogost v drugih kontekstih.

Od konca 19. do začetka 21. stoletja so se kulturna podoba (v najširem etnološkem pomenu izraza kultura), prizorišča vsakdanjega življenja, potrebe, načini komunikacije, vrednote, identitetni vzorci itn. zelo spreminjali in spremenili. To je tudi čas, ko je sodobna etnološka-folkloristična veda dozorevala iz svojih domoznanskih in filoloških podlag v znanstveno disciplino. Ujetost v ta čas je bistveno zaznamovala zasnovo projekta, ki ga je usmerjala ambicija po spoznanjih o presečiščih in stičiščih med empirično zaznavnim in znanstvenimi posegi vanj, po razbiranju »pogledov« na raziskovano resničnost in razkrivanju »podob« o njej [prim. Köstlin 1994; Köstlin, Niedermüller in Nikitsch (ur.) 2002]. Navsezadnje je prav od tega tudi najbolj odvisen njen družbeni status [prim. Kaschuba 2000].² Pomembno je torej definirati raziskovano (kulturo, vsakdanje življenjske svetove ljudi in obzorja) in raziskovalca kot tistega, ki konstruira in rekonstruira raziskovano problematiko (npr. z uveljavljenimi ali novimi koncepti, s privženostjo raziskovalni tradiciji, z »odkrivanjem« novih tem in pristopov, s primerjalnimi ambicijami itn.), predvsem pa razmerje med njima.

Raziskovalna skupina ni imela ambicije po kaki popolni sintezi etnološkega znanja³ – ne v empiričnem, tematskem niti metaetnološkem pogledu. Zavedamo se omejitvev, ki jih postavlja institucionalna raziskovalna tradicija med 19. in 21. stoletjem, upoštevamo

² Mdr. konkretiziran v obveznih rubrikah, ki jih raziskovalci izpolnjujejo pri prijavi raziskovalnih projektov in programov – namreč poleg »pomena za znanost« je neogibno opredeliti tudi »uskklajenost z razvojno politiko države«, »neposredni pomen projekta za gospodarstvo in družbo«, »posredni pomen za družbo« ali zbirno »pomen za družbeno-ekonomski in kulturni razvoj Slovenije«.

³ Ob tem nikakor ni vseeno, kako sploh mislimo te sinteze: so to, poenostavljeno, pregledi etnoloških tematik in raziskovalnih vprašanj (torej »podobe«) ali pogledi na dosežke vede ali morda spreplet obojega. Vsekakor bi bila takšna sinteza drugačna od starejših preglednih in konceptualno precej raznorodnih delih, kakršna so npr. oba zvezka *Narodopisja Slovencev* [Ložar (ur.) 1944; Grafenauer in Orel (ur.) 1952], *Slovenska ljudska kultura* [Novak 1960], prispevki, zbrani v *Pogledih na etnologijo* [Baš in Kremenšek (ur.) 1978] ali v *Slovenskem ljudskem izročilu* [Baš (ur.) 1980], in seveda tudi v žanrsko drugačnih predstavitev, npr. v *Slovenskem etnološkem leksikonu* [Baš (ur.) 2004], v muzealizirani [Židov (ur.) 2008] in celo vizualizirani podobi [Makarovič idr. 2007], in primerljivejša z novejšimi deli, ki nastajajo v evropski etnologiji [Čapo Žmegač (idr. ur.) 2001; Kiliánová (idr. ur.) 2005; Margry in Roodenburg (ur.) 2007; O' Giolláin 2000], če jih vzorčno navedemo le nekaj.

njen pomen pri presoji primerjalne vpetosti slovenske etnološke in folkloristične tradicije v širši evropski prostor, »privilegirane« teme in specialistična področja, ki so jih in jih razvijajo raziskovalci, ob vsem tem pa tudi premeščanja pogledov na to, katere so relevantne naloge etnologije in folkloristike [prim. Bausinger 1971]. V sami zasnovi tudi ni bil problematiziran njun institucionalni status;⁴ kot dejstvo sprejemamo, da so raziskovalke in raziskovalci v inštitutu formirani večdisciplinarno (v etnologiji, slavistiki, umetnostni zgodovini, arheologiji, filozofiji, novinarstvu) in da ta generacija nima kake specifične formalne folkloristične izobrazbe, kar je povezano z univerzitetnim študijem v okvirih etnologije in deloma v filoloških disciplinah.

Tematski poudarki so bili izbrani glede na raziskovalno specializacijo sodelavcev pri projektu, hkrati pa so dovolj reprezentativni, saj gre za nekaj kanonskih etnoloških oz. folklorističnih tem, ki se po klasični etnološki sistematiki ujemajo z izseki materialnega, socialnega in duhovnega življenja, so pa to tudi teme, ki izražajo raziskovalno kontinuiteto v šestih desetletjih delovanja Inštituta za slovensko narodopisje.⁵

Osnovno izhodišče raziskovalnega projekta je bilo upoštevati najtesnejšo zvezo med spremenljivostjo družbenokulturnih pojavov in njihovo refleksijo v etnološki/folkloristični raziskovalni tradiciji oz. razumevanje, da je disciplinarna problematika spremenljiva, raziskovalna praksa pa nenehno išče čim ustreznejši instrumentarij v analitičnem in interpretativnem pogledu [prim. Kaschuba 1995]. Na takšno izhodišče je bilo tudi v slovenski etnologiji opozorjeno že pred desetletji [gl. npr. povzeto v Kremenšek 1978], vendar je v raziskovalsko prakso prenikalo z različno intenzivnostjo.

Da bi to, disciplini inherentno povezanost izostrili, smo jo analitično razstavili na tri medsebojno tesno povezane in prehodne ravni: 1. na poglede raziskovalcev, 2. na poglede raziskovancev in 3. na poglede na raziskovalce in raziskovano.

Na vseh treh ravneh gre za spoznavna in z njimi povezana metodološka vprašanja: na prvi ravni za to, kako raziskovalci konceptualizirajo kulturo in kulturnost (definirajo, kaj je, kaj sodi vanjo in kaj ne) in ustvarjajo dialog z raziskovanim ter se na ta način po raziskovalni problematiki razmejujejo od drugih, drugačnih raziskovalnih ambicij. S tem tudi kanonizirajo disciplinarno spoznavno obzorje. S pogledi raziskovancev (t. i. nosilcev,

⁴ Podobno kakor drugod po Evropi se je tudi v Sloveniji o njuju razpravljalo kot enem ali dveh poljih. Ali sta skupaj ena ali dve ločeni disciplini, je odvisno od tega, kako raziskovalci razumejo »folkloro« kot »predmet« študija oz. raziskovanja in njune specifične teoretske usmeritve in metodologije, kako interpretirajo njuno disciplinarno (predvsem intelektualno in institucionalno) zgodovino in kako interali celo transdisciplinarnost (o tem gl. sistematično klasifikacijo in razlago v Tress, Tress in Fry 2006: 15–17). Razprave o tem so bile živahne skozi drugo polovico 20. stoletja in so tudi dobro dokumentirane [povz. v Slavec Gradišnik 2000; prim. Stanonik 1988, 1989, 2001, 2004, 2008; Terseglav 1980, 1990]. V slovenski klasifikaciji znanstvenih ved sta skupaj zaobseženi v polju »etnologija«.

⁵ Inštitut za slovensko narodopisje je bil pod tem imenom ustanovljen pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti jeseni 1951, vendar v njegovo zgodovino štejemo tudi že štiri leta prej ustanovljeno Komisijo za slovensko narodopisje pri Akademiji znanosti in umetnosti, ko je bil pripravljen tudi osnutek široko zastavljenega znanstvenega in strokovnega, celo popularizatorskega dela [gl. Kuret 1972].

akterjev, udeležencev, pripovedovalcev ipd.) se razkrivajo širše spoznavne možnosti, ki z notranjo (emsko) perspektivo relativizirajo pogosto odmaknjen (etski) raziskovalni pogled⁶ in odločilno (pre)usmerjajo raziskovalno metodologijo in interpretacijske možnosti. S tem so najtesneje povezani meta-etnološki, -folkloristični premisleki oz. disciplinarna avtorefleksivnost, ki mdr. zaganava neogibno dialoškost raziskovanja in njenih udeležencev: ne le vseh možnosti med pristranostjo, nezanesljivostjo in/ali absolutnimi odlikami pripovedovalcev in privilegiranjem raziskovančevih »resnic« na eni strani, temveč na drugi tudi osebne, socialne in poklicne (znanstvene, institucionalne) determiniranosti raziskovalcev v okviru sočasne politike znanosti in družbenega konteksta.

Konkretno se je izbrana problematika ostrila v raziskavah, ki se nanašajo 1. na zgodovino discipline, teorijo in (predvsem kvalitativno) metodologijo ter vizualne raziskave kulture; 2. na problematiko kulture prehranjevanja, na skupnostno življenje z vidika prazničnega in ritualnega, na izbrane folklorne fenomene z vidika metamorfoz slovenske pripovedne motivike, na historično žanrsko tipologijo, na pretekle in sodobne načine življenja folklore z načini njenega po-ustvarjanja, prilaščanja, posredovanja, uprizarjanja.

Ob tem so bile v času trajanja projekta opravljene manjše raziskovalne naloge:⁷

- delo in življenje Gašperja Križnika [Stanonik idr. (ur.) 2008]; slovstveno izročilo v pisateljskem opusu J. Trdine [Stanonik 2005a], J. Jurčiča, F. Levstika in F. Milčinskega; konstitucija narodopisne oz. etnološke in folkloristične problematike v filologiji in njena poznejša recepcija (na primeru opusa filologa G. Kreka) [Fikfak (ur.) 2006]; etnološki muzejski nastavki zunaj osrednjih institucij (na primeru F. Ferka in narodopisne dejavnosti mariborskih Nemcev – fond Nemškega muzejskega društva [Godina Golija 2004a, 2006a]); dokumentacija in analiza gradiva zbiralcev ljudskega pripovedništva in drugega folklornega blaga (G. Križnik, K. Štrekelj [Stanonik 2005b], F. Kramar [Kropej 2005a], J. Dolenc [Ivančič Kutin 2005], A. Pegan [Kropej 2007]); interes za mitologijo pri slovenskih filologih, zgodovinarjih in drugih izobražencih na prelomu 19. v 20. stoletje; zbiralska dejavnosti na regionalni ravni [Ivančič Kutin 2004a; Kropej 2007; Stanonik 2004b], zbiranje laikov v času med obema vojnama; znanstveni in strokovni opus in življenje Rajka Ložarja [Slavec Gradišnik in Ložar - Podlogar (ur.) 2005]; prispevki poklicnih raziskovalcev (I. Grafenauer, M. Matičetov, P. Zablatnik

⁶ Z etskim in etskim pogledom tu mislimo na nekoliko poenostavljen razloček med pogledom »od zunaj« in pogledom »od znotraj« ali »iz«, »od zgoraj« in »od spodaj«; med pogledi znanosti in pogledi akterjev, raziskovancev, med znanstvenimi koncepti in vsakdanjimi izkušnjami, ekstrinzičnimi in intrinzičnimi koncepti. Sodobna etnologija daje praviloma prednost emski perspektivi, tj. kulturnim kategorijam, ki so pomembne posameznikom in skupinam v njihovem vsakdanjem življenju. Pri tem pa seveda nikakor ne podcenjuje disciplinarnega instrumentarija, ki je potreben za njene primerjalne in posploševalne intence. Potrebuje ga namreč, da sta sploh mogoča dialog med znanostjo in življenjem in prevajanje med njima.

⁷ Za ponazorilo so navedene izbrane znanstvene objave (monografije, znanstveni članki in poglavja v monografijah).

- [Stanonik 2004a], M. Merku idr.); tradicija in njena re-konstrukcija na zgledu opusa in znanstvenega izročila N. Kureta [Slavec Gradišnik in Ložar - Podlogar (ur.) 2008];
- primerjalni vidiki disciplinarnega razvoja: vključenost v mednarodni kontekst (etnologija in slovanstvo [Fikfak (ur.) 2006; Slavec Gradišnik 2006]), (avto)referencialnost v pogledu tematik in metodologij [Fikfak 2005a]; metodološka vprašanja produkcije etnološkega in folklorističnega znanja [Fikfak 2004a, 2004b; Fikfak in Johler (ur.) 2008; Slavec Gradišnik 2005a, 2008a; Stanonik 2008a] z elementi biografske in institucionalne zgodovine v [Fikfak 2008; Križnar 2004, 2005a, 2008a; Kropelj in Malle (ur.) 2007]; Slavec Gradišnik 2005b, Stanonik 2005c];
 - vprašanja vizualnih raziskav (različne vrste vizualne produkcije; razmerje med vizualno kulturo in vizualno antropologijo / etnologijo; vizualne raziskave med opazovanjem in sodelovanjem; poučevanje vizualnega raziskovanja) [Križnar 2005b, 2007a, 2007b, 2008a, 2008b];
 - kontekstualnost in žanrski sistemi slovstvene folklore (teoretski zastavki; kletvice, frazemi, pregovori, povedke, grafiti) [Stanonik 2006, 2007], performativne predstavitve slovstvenega izročila, pripovedovalci kot nosilci slovstvene folklore [Ivančič Kutin 2004b, 2006a, 2007]; sodobne pripovedi na slovenskem podeželju [Kropelj 2005b] in urbane zgodbe [Kropelj 2004], folklorna poustvarjalnost in sodobni mediji [Kropelj 2005c]; bajeslovno izročilo [Kropelj 2005b, 2008; Kropelj in Dapit 2004]; imena [Ivančič Kutin 2006b; Stanonik 2004c, 2005, 2008b]
 - zgodovina in uporaba konceptov »folklorizem«, »dediščina v turizmu« in »šege in navade« (na primeru kmečke ohceti v Ljubljani [Poljak 2005], delovnih šeg v okolici Ljubljane [Poljak Istenič 2008]), konstrukti dediščine v množičnih medijih;
 - praznično in ritualno življenje s poudarkom na razmerju med podeželsko in mestno karnevalsko kulturo v njihovih sodobnih izvedbah, v turistični in medijski promociji; tradicija kot medij za samopredstavitve akterjev, lokalnih, regionalnih in nacionalnih identifikacij; problemi raziskovanja [Fikfak 2005a, 2005b]
 - spremembe v kulturi prehranjevanja (spremembe v jedilnikih, medkulturni vplivi) [Godina Golija 2004b, 2005a, 2005b, 2006b].⁸

Raziskave so potekale študijsko in na terenu (ponovljena ali večkratna opazovanja z ude-

⁸ Z obravnavano problematiko so bile povezane tudi odmevne mednarodne konference, ki so jih organizirali člani projektne skupine: *Rajko Ložar (1904–1985). Življenje in delo*. Mednarodna konferenca. Ljubljana, 19.–20. 10. 2004; *Gasper Križnik (1848–1904) in njegov čas*. Mednarodno interdisciplinarno znanstveno srečanje. Muzej Kamnik in Motnik. 24.–26. 11. 2004; *Prof. dr. Gregor Krek (1840–1905), utemeljitelj graške slavistike*. Mednarodna konferenca, Gradec in Četena Ravan, 21.– 22. 10. 2005; *Ljudska kultura med tradicijo in re-konstrukcijo. In bonorem Niko Kuret*. Mednarodna konferenca, Ljubljana, 7.–8. 9. 2006 in *5th Conference of the SIEF Commission for Folk Religion: Senses and Religion*. Mednarodna konferenca, Celje, 8.–12. 9. 2006; *How do we visualize culture? Representations of culture in the light of Ethnographic film = Kako vizualiziramo kulturo? Reprezentacije kulture v luči etnografskega filma*, Ljubljana 2006; *Dnevi etnografskega filma*, Ljubljana 2007 in 2008. – Prispevki vseh so bili revidirani in recenzirani objavljeni v revijalni in/ali monografski obliki: gl. Slavec Gradišnik s sod. Ložar Podlogar (ur.) 2005; M. Stanonik idr. (ur.) 2008; *Anzeiger für slavische Philologie* [Graz]

ležbo, pogovori, pisna, zvočna in video dokumentacija). Gradivo je bilo razen v individualnih arhivih terenskih zapisov dokumentirano v elektronskih idr. podatkovnih zbirkah (fotografije, diapozitivi, avdiovizualna dokumentacija). Zlasti pri slednji je bila pozornost osredinjena ne le na zapise kulture kot ilustracije terenskih raziskav, temveč kot na prvovrstni vir študija kulture in časa, v katerem so nastali. V tej funkciji velja razumeti tudi študij starejših zbirk gradiva in zbirk ali arhivov, ki niso nastali z eksplicitno strokovnim ali znanstvenim namenom.

Raziskovalno metodologijo v ožjem pomenu (študijska priprava, razvid virov – od arhivskih do terenskih, zbiranje virov, dokumentacija in analiza, preverjanje in dopolnjevanje, interpretacije) je praviloma določala izbrana tematika. V širšem pogledu je metodologija kvalitativna in eklektična, kar je povezano deloma s tradicijo raziskovanja določenih tem, deloma z nekoliko različnimi spoznavnimi interesi, navsezadnje s strokovnimi nazori in referenčnim obzorjem posamičnih raziskovalcev. S splošno etnološkega oz. folklorističnega stališča se raziskave postavljajo v lok od bolj historično do bolj prezentistično fundiranih raziskovalnih interesov (elementi kulturno-zgodovinske etnologije, zlasti tipoloških vidikov, socialnozgodovinski uvidi, prvine funkcionalizma, strukturalizma in semiotike). Interes za kulturne spremembe kakor tudi njihove različne plasti pa je po definiciji primerjalen.

Prepraševanje o empirični ravni in preučevani problematiki ustreznega metodološkega orodja in interpretativnih možnosti pa je prvina ali pogled, ki je bil v dozdejšnjih pregledih (ljudske) kulture in načina življenja obrobena, včasih celo prezrt, in postaja obvezna oprava šele v zadnjih desetletjih.

Dopolnjevanju vprašanj o disciplinarni zgodovini smo sledili od 2. polovice 19. stoletja, ko se je ob laičnem, »samouškem« interesu pomemben segment discipline spočel in razvijal v filološkem modelu, od prve polovice 20. stoletja tudi v muzejskem in od 2. polovice 20. stoletja v institucionalno razvejenem okviru. Ta razvoj je konceptualno, metodološko in ideološko primerljiv z razvojem marsikod v Evropi, le da tu in tam nekoliko zapoznel, zlasti zaradi skromnejših institucionalnih možnosti.

Ustanavljanje in razvoj znanstvenih ustanov je zagotovo pomembno merilo za disciplinarni status; za njihov nastanek in razvejitev so potrebne ustrezne okoliščine, interes, potrebe, za katerimi vedno stojijo konkretni ljudje. S tega stališča so ob poznavanju konkretnih razmer, ki spodbujajo ali ovirajo organizirano produkcijo znanja in njihovo biografijo osrednjega pomena posamezniki kot njeni promotorji. Njihove individualne poti (inkulturacijske poti, ambicije, vzori, možnosti, poklicna socializacija in afirmacija, navsezadnje tudi osebnostne lastnosti) pojasnjujejo institucionalno zgodovino, a hkrati tudi navidezne »naključnosti«, subjektivno, stranpote v znanosti. Poleg tega spletenost osebnega in poklicnega habitusa bistveno sodoloča problemske opredelitve (kako kdo eksplicitno definira /ali pa tudi ne/ ključne koncepte, npr. kaj je tradicija, kaj so inovacije, kako razumeti kulturni proces itn.) in interpretativne fokuse ter pojasnjuje, zakaj so (bile) določene

33 (2005): 11–113; Fikfak (ur.) 2006; Slavec Gradišnik s sod. Ložar Podlogar (ur.) 2008; Fikfak in Barna (ur.) 2007; Križnar (ur.) 2006, 2007, 2008.

tematike, raziskovalna orodja in spoznanja, takšni, kakršni so (bili) in zakaj ne drugačni – v tem sklopu osebne preference in nagibi, nazorska obzorja producentov spoznanj niso nič manj pomembna od prevladujočih znanstvenih kanonov, načinov, kako se jim kdo podreja, se jim izmika, jim nasprotuje, ustvarja nove [gl. npr. Bourdieu 1990; Reed-Danahay 1997; Menley in Young (ur.) 2005].

Ker na »pogled in podobe« mislimo v kontekstu »produkcije znanja«, nas ta opozarja na premislek o »producentih znanja«, mestih, kjer se znanje producira, in tistih, kjer se reproducira, socializira, popularizira, navsezadnje tudi trži. So ustvarjalci znanja res samo znanstveniki in lokacije njihovi kabineti, je retorično vprašanje. Odkar je v antropologiji/etnologiji priznано prvenstvo »terenu«, pomeni to v osnovi vsaj dvoje: na terenu se zbira znanje in se gradijo izkušnje in tam raziskovalec doživi svojo iniciacijo (U. Hannerz) [nav. po Čapo Žmegač, Gulin Zrnić in Šantek (ur.) 2006: 7]. »Teorija etnografije« in njena zgodovina pa poučujeta o učinkih »terena«⁹ na fiziognomijo discipline, saj bistveno spreminjajo razmerje med raziskovalci in raziskovanim: preprosto ni vseeno, ali raziskujejo stvari ali ljudi, danosti ali procese, funkcije ali simbole itn.

Osrednje razmerje med raziskovalcem in raziskovanim se spreminja zaradi bolj refleksivne države raziskovalcev [npr. Davies 1999; Bryman 2001]: pri kritičnem prebiranju virov, primerjalne literature in seveda na etnološkem terenu: tu zdaj pogled raziskovalca drugače zaznava svoj »predmet« raziskovanja, naj je to človek, njegovo govorjenje, delovanje, njegovo kulturno okolje, njegovo lastno zapisovanje kulture. S posebne perspektive temu pritrjujejo tudi izkušnje vizualnega zapisovanja kulture: ob še vedno pogostem urgentnem snemanju na ravni opazovanja so vse pogostejša sistematična snemanja, ki zahtevajo daljše spremljanje dogajanja s kamero in s tem tudi tesnejše povezovanje z ljudmi na terenu (vključevanje ljudi pri pojasnjevanju konkretnih vprašanj v lokalnem merilu, uporaba dokumentov samih informatorjev v obliki pisanja, fotografij, filmov ali videofilmov). Obsežnejša uporaba t. i. biodokumentarnega gradiva, ki nastaja na terenu, vnaša v podobe kulture, kakor jih izrisujejo strokovnjaki, vse opaznejšo perspektivo raziskovancev. Podobno se dogaja z vrednotenjem in uporabo prispevkov laikov, zbiralcev, drugih strokovnjakov, publicistov, pesnikov in pisateljev, ki seveda v drugih medijih in žanrih in kritično presojeni pomembno dopolnjujejo interpretacije in širijo disciplinarno obzorje.

Raziskani pojavi tradicijske in sodobne kulture, ki so oboji produkt večsmernih procesov in dejavnikov (okolščin v času, prostoru, družbene ureditve in političnih sistemov, migracij, kulturnih vplivov in stikov itn.) se danes izražajo na mnogotere načine: s pomočjo sodobnih

⁹ Objave o teh vprašanjih so zlasti v zadnjih treh desetletjih tako številne, da so že skoraj nepregledne. Razvejenost vprašanj (raziskovalne metode na terenu, etika in terensko delo, spol in spolnost in terensko delo, pisanje etnografije, zgodovina in teorija antropološkega raziskovanja, osebne pripovedi o terenskem delu) nakazuje bibliografija o terenskem delu, raziskovalnih metodah in etnografiji v družbenokulturni antropologiji [Telban 2001]; uporaben je tudi seznam referenc v Čapo Žmegač, Gulin Zrnić in Šantek 2006.

medijev in elektronskih pripomočkov, v raznovrstnih načinih samopredstavitev ljudi, ki s tem izražajo svojo identiteto v njenih tradicijskih in povsem sodobnih razsežnostih (številne spletne objave krajevnih kulturnih posebnosti, dejavnost zbiralcev, (po)ustvarjalcev idr. posrednikov, družinske, krajevne, društvene zbirke, prireditve). S tem se spreminja tudi raziskovalski habitus: raziskovalec mdr. postaja nekakšen koordinator preučevanja kulture in avtor primerjalnih in sintetičnih del. V tem pogledu se vsaj v enem segmentu »klasična« raziskovalčeva naloga (zbiranje, opisovanje in sistematizacija kulturnih sestavin v imenu informatorjev) spreminja v iskanje in razvrščanje že elaboriranih podatkov in odkrivanje, kako, na kakšne načine t. i. različni preučevalci, amaterji, ljubitelji, ohranjevalci in poustvarjalci kulturne dediščine interpretirajo in osmišljajo svoje življenje.

Celovita spoznanja o značilnosti formalnih in pomenskih transformacij nekaterih preučenih vitalnih življenjskih praks (npr. prehranjevalne navade, praznično življenje, poustvarjalnost duhovnega izročila, sodobni načini iskanja in izražanja identitete, ki se pogosto opirajo na tradicijo in so na drugi strani zavezani tokovom sodobnega življenja) zahtevajo temeljito zgodovinsko poznavanje, če želimo ustrezno interpretirati njihove posodobljene oblike in vsebine. Raziskovalci so namreč pogosto naslovniki vprašanj o avtentičnosti reprodukcij in rekonstrukcij izročil [prim. Bendix 1997], nikakor pa – razen v dokumentarnem pogledu – ne morejo biti njihovi zaščitniki v pomenu konzerviranja domnevno »arhaičnega«, »starega«, »avtentičnega«.

Tudi zaradi tega transformacije kulture (kot skupka kulturnih praks) ostajajo pomemben raziskovalni izziv, zlasti za raziskave sodobnega življenja in identitet. Če raziskovalce zares zanimajo ljudje kot kulturo (po)ustvarjajoča bitja, če jih zanimajo razmerja ljudi s svetom in njihovim neposrednim kulturnim okoljem,¹⁰ potem ljudje (tako raziskovalci kakor »raziskovani«) v razmerju do tradicije niso zgolj »nevtralni« tradenti, kakor tudi niso »pasivni« porabniki dobrin, ki jih ponuja globalizirano tržišče blaga, zamisli, komunikacij [Hannerz 1996; Appadurai 1997; Eriksen 2001].

S tega stališča je mogoče lok disciplinarnih premen strniti v naslednje: Če se je pod konec 19. stoletja etnologija/folkloristika disciplinirala skozi pozitivistični model znanja o kulturno minornem in etnografsko pitoresknem in se skozi 20. stoletje transformirala s primerljivimi tokovi v evropskem narodopisju in etnologiji, se na začetku 21. stoletja utrjuje v dialoškem modelu: v njem sta raziskovalčeva avtoriteta in »resnica« pravzaprav le izhodišče z bogatim ozadnim znanjem, ki daje vse več prostora »pripovedim s terena«. Jedro disciplinarnih transformacij se je z raziskovalčevih definitornih vprašanj in objektivnih odgovorov, bolj ali manj vezanih na realije kulture, premaknilo na konkretne življenjske prakse in na tvornost, ustvarjalnosti ljudi in posameznikov oz. na performativni vidik v njegovem najširšem pomenu, ne le folklorističnem [Bauman 1992]. Njihova raznovrstnost, tudi začasnost nista naklonjeni obsežnim posplošitvam. Raziskovalne prakse so med prelomoma stoletij tako razpete v niz možnosti med diskurzom vsevednega raziskovalca in večglasjem,

¹⁰ To ni povezano šele z antropološkim valom v 90. letih prejšnjega stoletja, ampak vsaj programsko že v 70. leta v kontekstu paradigme raziskav načina življenja.

ki upošteva tudi druge ravni in akterje. Njihovi pogledi na kulturne spremembe in kulturno okolje vnašajo v interpretacije kulturnih procesov [Denzin 1997] in njenih stebrov (tradicija, identiteta ipd.) drugačne razsežnosti in drugačna obzorja,¹¹ kar korenito posega tudi raziskovalno etiko in v politiko tekstualizacije oz. reprezentacijske strategije [Clifford in Marcus 1986; Marcus in Fischer 1986; Strathern 199; Ryang 2000; Shaw 2000] – od žanrov znanstvenega pisanja do literature in multimedijskih predstavitev.

Pomen temeljnega raziskovanja v humanistiki je v spodbujanju in krepitvi razumevanja in sprejemanja bogate kulturne ustvarjalnosti in kulturnih razlik. V tem projektu je bilo obravnavanih nekaj »uporabnejših« tem, s katerimi si etnologi in folkloristi prizadevajo spoznanja na primeren način vrniti med njene ustvarjalce (npr. kulinarčna kultura, krajevna idr. praznovanja in prireditve, ki uprizarjajo »tradicijo«). Vključno z vizualnimi raziskavami se neposredno dotikajo segmentov, ki so pomembni za identiteto ljudi v lokalnih, širših regionalnih, naposled tudi nacionalni okvirih. Večplastna ali večglasna perspektiva ustvarjalcev podob kulture (»znanstvenikov« in »laikov«) aktualno vprašanje identitetnih simbolov (nacionalnih idr.) razgrinja v manj stereotipni svetlobi, ki hkrati prinaša tudi večjo odprtost navzven.

Podrobnejše raziskave empiričnih fenomenov in disciplinarnih podob o njih povezuje širši proces kulturnih sprememb v Evropi, ki so se glede na zgodovinske (politične, družbene, nacionalne) razmere, zgodovinsko-geografsko vpetost slovenskega etničnega prostora na stičišče evropskih poti iz srednje Evrope proti Sredozemlju in Balkanu uveljavljale na Slovenskem na specifičen način (drugače celo v razdaljah nekaj kilometrov za mejami, ki npr. ločujejo Slovence zunaj državnih mej od tistih, ki so živeli/živijo znotraj njih). Če nam referenčna oz. primerjalna literatura še ponuja modele teorij srednjega dometa o spremembah v ljudski kulturi (v tradicionalnem pomenu), imamo ob hitrih spremembah sodobnih kulturnih zemljevidov precejšnje težave. Zato ostaja izziv za prihodnje raziskave mdr. ugotoviti, katera področja ali razsežnosti kulture so bila najprej in najkoreniteje podvržena spremembam (v smislu funkcijskih in simbolnih izpraznitvev, premestitev ipd.), pod katerimi vplivi oz. v katerih in kakšnih okoliščinah, in katera so najtrdoživejša, najbolj »tradicijska« oz. podvržena procesu detradicionalizacije¹² in kako so se v loku stoletij spreminjale identifikacije ljudi kot posameznikov in pripadnikov različnih kolektivitet. Vsekakor imamo pri raziskovanih družbenokulturnih fenomenih opraviti s prepletanjem kultur na enem pomembnih stičišč različnih evropskih svetov kakor tudi s samoniklostjo in trdoživimi kulturnimi posebnostmi in identitetami [Pahor Jurič 2007], ki vztrajajo ob

¹¹ Kar je seveda poseben raziskovalni izziv; vsaj del te problematike je vsebovan v novem raziskovalnem projektu o tradiciji in njenih re-producentih.

¹² V pomenu novih interpretacij, poustvarjanja, rekonstrukcije in dekonstrukcije tradicije [prim. Anttonen 2005]

navideznem globalizacijskem poenotenju ali glocalizacijski pestrosti, v kateri se univerzalno partikularizira in partikularno univerzalizira.

S tega stališča vidimo predložena spoznanja tudi kot prispevek k širjenju in poglobljanju komparativno zanimivih znanstvenih spoznanj in utrjevanju etnološko-folklorističnega raziskovalnega področja v okviru sodobne evropske etnologije. Kakor se svetovni procesi na mnogotere načine zrcalijo v »mikro« kulturnih pokrajinah, tako ostajajo tudi »posebnosti produkcije znanja in okoliščine njegove rabe ter sprejemanje družbenega znanja nacionalno, regionalno in včasih tudi institucionalno specifične« [Bendix in Welz 1999: 111].

LITERATURA

Anttonen, Pertti J.

2005 *Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship*. Helsinki: Finnish Literature Society (Studia Fennica Folkloristica; 15).

Appadurai, Arjun

1996 *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis in London: University of Minnesota Press.

Barth, Fredrik

2002 An Anthropology of Knowledge. *Current Anthropology* 43 (1): 1–18.

Baš, Angelos (ur.)

1980 *Slovensko ljudsko izročilo. Pregled etnologije Slovencev*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

2004 *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Baš, Angelos in Slavko Kremenšek (ur.)

1978 *Pogledi na etnologijo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta in Partizanska knjiga.

Bauman, Richard (ur.)

1992 *Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments. A Communications-centered Handbook*. New York : Oxford University Press.

Bausinger, Hermann

1961 *Volkskultur in der technischen Welt*. Stuttgart: Kohlhammer.

1971 *Volkskunde. Von der Altertumsforschung zur Kulturanalyse*. Berlin in Darmstadt.

Bendix, Regina

1997 *In Search of Authenticity. The Formation of Folklore Studies*. Madison, Wisconsin, London: University of Wisconsin Press.

Bendix, Regina in Gisela Welz

1999 »Cultural Brokerage« and »Public Folklore« within a German and American Field of Discourse. *Journal of Folklore Research* 36 (2–3): 111–125.

Bourdieu, Pierre

1990 (1984) *Homo Academicus*. Stanford: Stanford University Press.

- Bryman, Alan (ur.)
2001 *Ethnography*. 4 vols. London : Sage.
- Clifford, James in George E. Marcus (ur.)
1986 *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Čapo Žmegač, Jasna idr. (ur.)
2001 *Kroatische Volkskunde/Ethnologie in den Neunzigern. Ein Reader*. Wien: Verlag des Instituts für Europäische Ethnologie (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien; Bd.; 22).
- Čapo Žmegač, Jasna, Valentina Gulin Zrnić in Goran Pavel Šantek (ur.)
2006 *Etnologija bliskoga. Poetika in politika suvremenih terenskih istraživanja*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku in Naklada Jesenski i Turk (Biblioteka Nova etnografija, Biblioteka antropologije i etnologije).
- Davies, Charlotte Aull
1999 *Reflexive Ethnography. A Guide to Researching Selves and Others*. London in New York : Routledge (ASA Research Methods in Social Anthropology).
- de Certeau, Michel
2007 *Iznajdba vsakdanjosti. 1. Umetnost delovanja*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Denzin, Norman K.
1997 *Interpretive Ethnography. Ethnographic Practices for the 21st Century*. Thousand Oaks, London in New Delhi : Sage.
- Eriksen, Thomas H.
2001 *Small Places, Large Issues*. 2nd ed. London: Pluto.
- Fikfak, Jurij
1999 *Ljudstvo mora spoznati sebe. Podobe narodopisja v drugi polovici 19. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, Forma7.
2004a Voices of Qualitative Research. Between Different Perspectives and Emerging Trends = Glasovi kvalitativnega raziskovanja. Med nastajajočimi tokovi in različnimi perspektivami. V: Fikfak, Adam in Garz (ur.), 7–20.
2004b From Ethnography to Autoethnography. V: Fikfak, Adam in Garz (ur.), 75–90.
2005a O recepciji in produkciji harmonije. Nekaj izhodišč na primeru škorumatov. *Traditiones* 34 (2): 75–86.
2005b Re-constructed Rituals between Reality and Imagination. V: Bernard, Jeff, Jurij Fikfak in Peter Grzybek (ur.), *Text & Reality*. Ljubljana: Institute of Slovenian Ethnology at ZRC SAZU, ZRC Publishing; Institutum Studiorum Humanitatis; Wien: Österreichische Gesellschaft für Semiotik, Institut für Sozio-semiotische Studien; Graz: Department of Slavic Studies, University, 79–92.
2008 Narodopisje in Matija Majar. V: Rogelj Škafar, Bojana (ur.), *Razstava Slovani Evrope (Musée de Cinquantenaire, Bruselj 2008). Slovenski prispevek (Musée de Cinquantenaire, Brussels 2008) = The Slovene contribution : (Eeuwfeestmuseum, Brussel 2008) = à Sloveense bijdrage (Musée de Cinquantenaire, Bruxelles 2008) = Contribution slovène*. Loka pri Mengšu: Forum slovanskih kultur, 13–47.
- Fikfak, Jurij (ur.)
2003 *Opustu, maskah in maskiranju. Razprave in gradiva*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Opera ethnologica slovenica).

- 2006 Gregor Krek (1840–1905). *Filologija in slovanstvo*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (= *Traditiones* 35/2, 2006).
- Fikfak, Jurij in Gábor Barna (ur.)
2007 *Senses and Religion*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (= *Traditiones* 36/1, 2007).
- Fikfak, Jurij in Reinhard Johler (ur.)
2008 *Ethnographie in Serie. Zu Produktion und Rezeption der »Österreichisch-ungarischen Monarchie in Wort und Bild«*. Wien: Institut für Europäische Ethnologie (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien; 28).
- Fikfak, Jurij, Frane Adam in Detlef Garz (ur.)
2004 *Qualitative Research. Different Perspectives, Emerging Trends*. Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Založba ZRC [idr.].
- Geiger, Klaus, Utz Jeggle, and Gottfried Korff, eds.
1970 *Abschied vom Volksleben*. Tübingen: Ludwig Uhland Institut der Universität Tübingen.
- Gerndt, Helge
2002 *Kulturwissenschaft im Zeitalter der Globalisierung. Volkskundliche Markierungen*. Münster in New York: Waxmann (Münchner Beiträge zur Volkskunde; 31).
- Godina Golija, Maja
1996 *Prebrana v Mariboru v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja*. Maribor: Obzorja.
2004a Muzejsko društvo in ustanovitev mestnega muzeja v Mariboru. V: Friš, Darko (ur.), *Hartmanov zbornik*. Maribor: Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča (*Studia Historica Slovenica*; 4 (2–3)), 405–419.
2004b The Influence of Cookbooks on Food Culture in Slovenia in the Nineteenth Century and at the Beginning of the Twentieth Century. V: Lysaght, Patricia (ur.), *Changing Tastes. Food Culture and the Processes of Industrialization. Proceedings of the 14th Conference of the International Commission for Ethnological Food Research, Basel and Vevey, Switzerland, 30 September - 6 Oktober 2002*. Basel: Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde; Dublin: Department of Irish Folklore, University College, 191–197.
2005a Felicitia Kalinšek and her Influence on Slovenian Eating Habits. V: Oddy, Derek J. (ur.), *The diffusion of food culture in Europe from the late eighteenth century to the present day. Eighth symposium of the International Commission for Research into European Food History (ICREFH) »The diffusion of food culture. Cookery and food education in Europe since the eighteenth century«, Prague, 30 September - 5 October 2003*. Prague: Academia, 191–201.
2005b Oskrba z vodo in njena uporaba v gospodinjstvih na Krasu .V: Mihevc, Andrej (ur.), *Kras. Voda in življenje v kamniti pokrajini = Water and Life in a Rocky Landscape* (Projekt Aquadapt). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 369–384.
2006a Franc Ferk in njegov pomen za muzejsko in narodopisno dejavnost na Slovenskem Štajerskem. *Traditiones* 35 (1): 207–218.
2006b The Influence of Mediterranean Food on Slovenian Food Habits. V: Lysaght, Patricia (ur.), *Mediterranean food. Concepts and Trends. Proceedings of the 15th International Ethnological Food Research Conference, Dubrovnik, 27 September - 3 October, 2004*. Zagreb: Institute of Ethnology and Folklore Research: Ethnographic museum (Biblioteka Nova etnografija), 65–74.
- Grafenauer, Ivan in Boris Orel (ur.)
1952 *Narodopisje Slovencev. II. del*. Ljubljana: DZS.
- Hannerz, Ulf
1996 *Transnational Connections. Culture, People, Places*. London in New York: Routledge.

Herzfeld, Michael

2005 *Cultural Intimacy. Social Poetics in the Nation-State*. New York: Routledge.

Hobsbawm, Eric in Terence Ranger (ur.)

1983 *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Institut für Europäische Ethnologie der Universität Wien (ur.)

2000 *Volkskultur und Moderne. Europäische Ethnologie zur Jahrtausendwende. Festschrift für Konrad Köstlin zum 60. Geburtstag am 8. Mai 2000*. Wien: Institut für Europäische Ethnologie, 2000 (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien; 21).

Ivančič Kutin, Barbara

2004a Pregled zbiranja prozne folklore v gornjem Posočju. *Slovstvena folkloristika* 3 (2): 55–58.

2004b Razmerje med vsakdanjim govornim posredovanjem in pripovedovanjem. V: Kržišnik, Erika (ur.), *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem. Členitev jezikovne resničnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (Obdobja, Metode in zvrsti; 22), 225–261.

2005 Folkloristično delo Janeza Dolenca. *Primorska srečanja* 284–286: 53–55.

2006a Vpliv konteksta kraja in časa na pripovedovanje folklornih pripovedi. V: Novak - Popov, Irena (ur.), *Slovenska kratka pripovedna proza*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (Obdobja, Metode in zvrsti; 23), 627–634.

2006b Ledinska in hišna imena v vasi Čadrg – del kulturnega izročila. *Traditiones* 35 (1): 135–158.

2007 The Roles of Participants in a Storytelling Event. *Folklore* (Tartu) [spletna izd.] 37: 35–41.

Jurič Pahor, Marija

2007 Globalizacija kot izziv za raziskovanje identitet. *Glasnik SED* 47 (3–4): 26–33.

Kaschuba, Wolfgang

1995 *Kulturen - Identitäten - Diskurse. Perspektiven Europäischer Ethnologie*. Berlin: Akademie Verlag.

2000 Volkskundliche Wissenschaftskultur und Moderne. Zum gesellschaftlichen Status ethnographischen Wissen. V: Institut für Europäische Ethnologie der Universität Wien (ur.) 2000, 105–122.

Kiliánová, Gabriela (idr. ur.)

2005 *Ethnology in Slovakia at the Beginning of the 21st Century. Reflections and Trends*. Bratislava in Wien: Institute of Ethnology of SAS in Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien (Etnologické štúdie; 9, Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien; 27).

Köstlin, Konrad

1994 Das ethnographische Paradigma und die Jahrhundertwenden. *Ethnologia Europaea* 24 (1): 5–20.

Köstlin, Konrad in Herbert Nikitsch (ur.)

1999 *Ethnographisches Wissen. Zu einer Kulturtechnik der Moderne*. Wien: Institut für Europäische Ethnologie (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien; 18).

Köstlin, Konrad, Peter Niedermüller in Herbert Nikitsch (ur.)

2002 *Die Wende als Wende? Orientierungen Europäischer Ethnologien nach 1989*. Wien: Institut für Europäische Ethnologie (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien; 23).

Kremenšek, Slavko

1978 Družbeni temelji razvoja slovenske etnološke misli. V: Baš in Kremenšek (ur.) 1978, 9–65.

Križnar, Naško

- 1982 *Slovenski etnološki film. Filmografija 1905–1980*. Ljubljana: Slovenski gledališki in filmski muzej; Nova Gorica: Goriški muzej.
- 1996 *Vizualne raziskave v etnologiji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- 2004 Zablatnikov pogled s filmsko kamero. *Koroški etnološki zapisi* 4, 310–346.
- 2005a Filmi Boža Škerlja. *Traditiones* 34 (2): 241–254.
- 2005b Vizualna kultura v vizualni antropologiji. *Teorija in praksa* 42 (2/3): 332–344.
- 2006 Ethnographic Film between Data Collection and Documentary. V: Križnar (ur.) 2006, 34–45.
- 2007a Portfolio of Ethnographic Film, Visual Anthropology and Visual Research in Slovenia. *Visual anthropology review* 23 (1): 100–103.
- 2007b Meeting Visual Anthropology in Transit Countries. Slovenian Case. V: Engelbrecht, Beate (ur.), *Memories of the origins of ethnographic film*. Frankfurt am Main [etc.]: Peter Lang (Menschen - Wissen - Medien, Bd. 1), 397–403.
- 2008a Etnografski film v preobilju vizualnega. V: Slavec Gradišnik in Ložar - Podlogar (ur.) 2008, 187–211.
- 2008b L'intervista nel film etnografico. Dialogo o interrogatorio? V: Altin, Roberta in Paolo Parmeggiani (ur.), *L'intervista con la telecamera. Giornalismo, documentario e ricerca socio-antropologica*. Milano: Lampi di stampa, 67–80.

Križnar, Naško (ur.)

- 2006 *How do we visualize Culture? Representations of Culture in the Light of Ethnographic Film = Kako vizualiziramo kulturo? Reprezentacije kulture v luči etnografskega filma*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije = Archives of the Republic of Slovenia.
- 2007 *Dnevi etnografskega filma 2007, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana, 22.–25. maj 2007*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.
- 2008 *Dnevi etnografskega filma = Days of Ethnographic Film, Ljubljana, Slovenia, 19.–23. 5. 2008*. Ljubljana: ZRC Publishing.

Kropej, Monika

- 1995 *Pravljica in stvarnost*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- 2004 Contemporary Legends among Slovenian Students in Ljubljana. *Cultural Traditions* 26: 127–135.
- 2005 Franc Kramar in njegova zbirka »Ižanskega in drugega narodnega blaga«. *Traditiones* 34(2): 217–239.
- 2005b Contemporary Legends from the Slovene Karst in Comparison with Fairylore and Belief Traditions. *Studia mythologica Slavica* 8: 227–250.
- 2005c Folk Narrative in the Era of Electronic Media. A Case Study in Slovenia. *Fabula* 48 (1/2): 1–15.
- 2005č Bajeslovje. Verski in predstavní svet ljudi, ki temelji na mitih. V: Prešeren, Damjana (idr. ur.), *Nesnovna kulturna dediščina*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (Zbirka Dnevi evropske kulturne dediščine), 37–48.
- 2007 Ljudsko pesništvo iz popotne torbe Antona Pegana. V: Černigoj, Franc (ur.), *Indija Komandija. Prozna ljudska besedila z Vipavskega, Goriškega, s Krasa in Tolminskega iz 19. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 20–35.
- 2008 *Od ajda do zlatoroga. Slovenska bajeslovna bitja*. Celovec; Ljubljana; Dunaj: Mohorjeva.

Kropej, Monika in Roberto Dapit

- 2004 Bajeslovne živali v ljudskem izročilu. V: *Zlatorogovi čudežni vrtovi. Slovenske pripovedi o zmajih, belih gamsih, zlatih pticah in drugih bajnih živalih*. Radovljica: Didakta, 2004 (Zbirka Zakladnica slovenskih pripovedi), 5–14.

Kropej, Monika in Avguštin Malle (ur.)

- 2007 *Josip Šašel, Spomini*. Celovec: Slovenski narodopisni inštitut in društvo Urban Jarnik; Slovenski znanstveni inštitut; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU; Celovec; Ljubljana; Dunaj: Mohorjeva založba (Koroški etnološki zapisi, Supplementa, 2007, 5).

Kuret, Niko

1972 Naša 25-letnica. Komisija (1947–1951) in Inštitut za slovensko narodopisje SAZU (od 1951). Nastanek, razvoj, delo. *Traditiones* 1: 9–18.

Löfgren, Orvar

1989 The Nationalization of Culture. *Ethnologia Europaea* 19 (1): 5–24.

Ložar, Rajko (ur.)

1944 *Narodopisje Slovencev. I. del.* Ljubljana: Klas.

Makarovič, Gorazd (idr.)

2007 *Podobe preteklega vsakdana.* [DVD] Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

Marcus, George E. in Michael M. J Fischer (ur.)

1986 *Anthropology as Cultural Critique. An Experimental Moment in the Human Sciences.* Chicago: Chicago University Press.

Margry, Peter Jan in Herman Roodenburg (ur.)

2007 *Reframing Dutch Culture. Between Otherness and Authenticity.* Aldershot in Burlington: Ashgate (Progress in European Ethnology).

Menley, Anne in Donna J. Young (ur.)

2005 *Auto-Ethnographies. The Anthropology of Academic Practices.* Broadview Press.

Novak, Vilko

1960 *Slovenska ljudska kultura. Oris.* Ljubljana: DZS.

O' Giolláin, Diarmuid

2000 *Locating Irish Folklore. Tradition, Modernity, Identity.* Cork: Cork University Press.

Poljak Istenič, Saša

2005 Festival Through the Optics of Folklorism and Heritage Tourism. Case-Study of the Country Wedding in Ljubljana. V: *Kulturelles Erbe.* Innsbruck: University Press (Veröffentlichungen der Universität Innsbruck; 252 / Bricolage; 3), 128–153.

2008 O raziskovanju delovnih šeg kmečkega prebivalstva. V: Slavec Gradišnik in Ložar - Podlogar (ur.) 2008, 353–389.

Reed-Danahay, Deborah (ur.)

1997 *Auto/ethnography. Rewriting the Self and the Social.* New York: Berg (Explorations in Anthropology).

Ryang, Sonia

2000 Ethnography or Self-cultural Anthropology? Reflections on Writing About Ourselves. *Dialectical Anthropology* 25: 297–320.

Shaw, John

2000 The Politics of Textualisation. *Folklore Fellow Newsletter* 19: 2–10.

Slavec Gradišnik, Ingrid

2000 *Etnologija na Slovenskem. Med čermi narodopisja in antropologije.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

2005a Etnologija (narodopisje) na prelomu 19. v 20. stoletje. Slovenski zgled. V: *Deloto na Krste Misirkov. Sbornik od Meginarodniot naučen sobir po povod stogodišnjinata od izleguanjeto na knjigata Za*

- makedonckite raboti održan vo Skopje na 27-29 noemvri 2003 godina*. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 431–445.
- 2005b Bogastvo filologije. Murkov pomen za etnologijo v Sloveniji. V: *Matija Murko v mislenkovém kontextu evropské slavistiky. Sbornik studii*. Brno: Masarykova univerzita, 100–122.
- 2006 Slovanski svet v obzorju slovenske etnologije. V: Kaleta, Petr in Lubomír Tyllner (ur.). *Slovanský svět očima badatelů a publicistů 19. a 20. století. Sbornik z Mezinárodní vědecké konference k 50. výročí úmrtí Ludvíka Kuby (Opole 16. - 17. listopadu 2006)*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 209–225.
- 2008a Scraps of the History of Ethnology in Slovenia. *Česky lid* 95 (1): 37–62.
- 2008b Institucije in produkcija etnološkega znanja. V: Divac, Zorica (ur.), *Slike kulture nekad i sad*. Beograd: Etnografski institut SANU, (Zbornik, 24), 65–79.
- Slavec Gradišnik, Ingrid s sod. H. Ložar Podlogar (ur.)
- 2005 *Pretrgane korenine. Sledi življenja in dela Rajka Ložarja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU 2005 (Opera ethnologica slovenica).
- 2008 *Čar izročila. Zapuščina Nika Kureta (1906–1995)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008 (Opera ethnologica slovenica).
- Stanonik, Marija
- 1988 Iskanje identitete slovenske slovstvene folkloristike. K zgodovini razmerja med etnologijo in folkloristiko. *Traditiones* 17: 41–70.
- 1989 O razmerju med etnologijo in folkloristiko. *Glasnik SED* 29 (1–2): 10–26.
- 2001 *Teoretični oris slovstvene folklore*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- 2004 *Slovstvena folkloristika. Med jezikoslovjem in literarno vedo*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- 2004a Interdisciplinarnost Pavleta Zablatnika (1912–1993) v luči slovstvene folkloristike. *Koroški etnološki zapisi* 4: 186–236.
- 2004b Kočevarska slovstvena folklor. V: Florjančič, Alojzij Pavel in Marija Stanonik (ur.), Tschinkel, Wilhelm. *Kočevarska folklor. V šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 229–280, 541–600.
- 2004c Iz pokušine krajevnih in ledinskih imen na Žirovskem. V: Jesenšek, Marko (ur.), *Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika. Slovenska zemljepisna imena*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije; Pišecce: Društvo Pleteršnikova domačija, 210–224.
- 2005 *Hišna imena v Žireh*. Maribor: Slavistično društvo (Zora; 37).
- 2005a Folklorizem kot literarni model pri Janezu Trdini. V: Dovič, Marijan (ur.), *Janez Trdina med zgodovino, narodopisjem in literaturo. Jubilejna monografija*. Novo mesto: Goga; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 121–138.
- 2005b Karel Štrekelj kot slovstveni folklorist (odlomek). *Primorska srečanja* 284/286: 11–31.
- 2005c Matija Murko in Slovenci. V: *Matija Murko v mislenkovém kontextu evropské slavistiky. Sbornik studii*. Brno: Masarykova univerzita, 27–45.
- 2006 Razmerje med slovstveno folkloro in literaturo glede na žanrsko problematiko. V: Novak - Popov, Irena (ur.), *Slovenska kratka pripovedna proza* Ljubljana: Filozofska fakulteta (Obdobja, Metode in zvrsti; 23), 589–603.
- 2007 Začetki in spremembe slovenske terminologije pri posameznih folklornih žanrih. V: Orel, Irena (ur.), *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (Obdobja, Metode in zvrsti; 24), 301–323.
- 2008 *Interdisciplinarnost slovstvene folklore*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- 2008a Slovenska slovstvena folklor in slovstvena folkloristika. V: Radenković, Ljubinko (ur.), *Slovenski folklor i folkloristika na razmeđi dva milenijuma. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog simpozijuma održanog 2-6. oktobra 2006. godine*. Beograd: Balkanološki institut SANU (Posebna izdanja, knj. 101), 155–183.
- 2008b Name-calling in Slovenia. »We« and the »Others«. *Etnolingvistyka (Lub.)* 20: 123–148.

Stanonik, Marija idr. (ur.)

2008 *Gašper Križnik (1848–1904) in njegov čas*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Strathern, Marilyn

1991 *Partial Connections*. Savage, Md.: Rowman and Littlefield.

Terseglav, Marko

1980 Ustno slovstvo kot predmet etnološke, literarne in folkloristične znanosti. *Glasnik SED* 20 (2): 44–48.

1990 Ustno slovstvo in folkloristika kot predmeta univerzitetnega študija. *Traditiones* 21: 259–268.

Telban, Borut

2001 Bibliography of Fieldwork, Research Methods and Ethnography in Sociocultural Anthropology. V: *AnthroGlobe Bibliography*. Canberra: National Institute of Asian and Pacific Studies (http://coombs.anu.edu.au/Biblio/biblio_fieldwork1.html).

Tress, Bärbel, Gunther Tress and Gary Fry

2006 Defining Concepts and the Process of Knowledge Production in Integrative Research. V: Tress, Bärbel idr. (ur.), *From Landscape Research to Landscape Planning. Aspects of Integration, Education and Application*. Dordrecht: Springer, 13–26.

Židov, Nena (ur.)

2008 *Med naravo in kulturo. Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

TOWARDS ETHNOLOGICAL PERSPECTIVES AND IMAGES

The basic premise of the research project Etnološki pogledi in podobe med 19. in 21. stoletjem (Ethnological Perspectives and Images between the Nineteenth and Twenty-First Centuries) was to take into account the closest connection between the transformation of sociocultural phenomena and their reflection in the research tradition of ethnology and folklore studies, or the perception that disciplinary issues vary and that research practice continues to seek the most appropriate instruments from the analytical and interpretative perspectives. Attention was already drawn to this issue decades ago, but it has permeated research practice with varying degrees of intensity. In order to sharpen this discipline-inherent connection, it was analytically broken down into three closely interconnected and transitional levels: (1) views of researchers, (2) views of those studied, and (3) views on researchers and those studied.

Each of these three levels involves epistemological and related methodological issues: at the first level, the question is how researchers conceptualize culture and cultural character (how they define what this is and what belongs to it) and establish a dialogue with those studied, thus distinguishing themselves from other or different research ambitions in terms of research issues. With this, they also canonize the discipline's cognitive horizon. The views of those studied (i.e., bearers, actors, participants, narrators, etc.) reveal broader epistemological horizons that from an internal (or emic) perspective relativize the frequently distanced (etic) research view and decisively (re)direct research methodology and interpretational choices. Reflections based on meta-ethnological and

meta-folkloristic studies as well as disciplinary self-reflection are connected with this to the greatest extent; among other things, they detect the unavoidable dialogism of research and its participants: not only all the possible variations between the prejudice, unreliability, and/or absolute distinctions of narrators, and privileging the studied person's "truths" on the one hand, but also personal, social, and professional (scholarly, institutional) determining characteristics of researchers within their contemporary academic politics and social context on the other.

Concretely, the selected issue has been elucidated in studies dealing with (1) the history of the discipline, theory, and (primarily qualitative) methodology and visual studies of culture; and (2) issues of food culture, community life from the perspective of the festive and ritual, selected folklore phenomena from the perspective of the metamorphoses of Slovenian narrative motifs, historical genre typology, and the past and present modes of folklore life, including how it is performed, appropriated, transmitted, and staged.

Comprehensive findings about the features of formal and semantic transformations of certain life practices studied demand thorough historical knowledge for appropriate interpretation of their contemporary forms and contents. Researchers are frequently asked questions about the authenticity of reproductions and the reconstruction of tradition; however, by no means, except from a documentary point of view, can they be the protectors or conservators of what is allegedly "archaic," "old," and "authentic." Also because of this, the transformations of culture (as a set of cultural practices) remain an important research challenge, especially for studies of contemporary life and identities.

Towards the end of the nineteenth century, ethnology and folklore studies developed through a positivist model of acquiring knowledge about the cultural riches and the ethnographically picturesque, and throughout the twentieth century transformed itself with comparable currents in European ethnology, whereas at the beginning of the twenty-first century it is being consolidated in a dialogic model: in it, the researcher's authority and "truth" are only a starting point with a rich background knowledge, which gives increasingly more room to "field stories." From the researcher's defining questions and objective answers, more or less associated with the facts of culture, the core of disciplinary transformations has shifted to concrete life practices and the performative aspect. Their variety and temporariness do not favor extensive generalizations. At the turn of the century, research practices are thus caught in a series of options between the discourse of the omniscient researcher and a polyphony that also takes into account other levels and actors. Their views on cultural changes and the cultural environment are introducing different dimensions and horizons in the interpretations of cultural processes and their pillars (i.e., tradition, identity, and so on).

Doc. dr. Ingrid Slavec Gradišnik, Inštitut za slovensko narodopisje
ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, ingrid@zrc-sazu.si